

UOT 341.1/8

QAFAROVA XANIMANA

Bakı Dövlət Universitetinin

Beynəlxalq xüsusi hüquq və Avropa hüququ

kafedrasının dissertantı, Azərbaycan Respublikası

xanim84.84@mail.ru

**VƏRƏSƏLİK MÜNASİBƏTLƏRİNİN HÜQUQİ TƏNZİMLƏNMƏSİ SİSTEMİNDƏ
REGIONAL AKTLARIN YERİ**

Açar sözlər: vərəsəlik münasibətləri, regional beynəlxalq müqavilələr, reqlament, miras qoyan, vətəndaşlıq hüququ, son daimi yaşayış yeri.

Milli hüquq sistemlərarası inteqrasiyanın və miqrasiyanın artdığı müasir dövrdə hüquqi tənzimlənməsi zəruri olan münasibətlərdən biri də vərəsəlik münasibətləridir. Məlum olduğu kimi dövlət sərhədini aşaraq beynəlxalq sferaya çıxan vərəsəlik münasibətləri beynəlxalq xüsusi hüquq sistemi çərçivəsində tənzimlənir. Bu sistemin bir institutunu təşkil edən beynəlxalq vərəsəlik hüququ, xarici ünsürlü, başqa sözlə desək beynəlxalq vərəsəlik münasibətlərini tənzimləyən milli qanunvericilik və beynəlxalq müqavilə normalarının birgə təzahürüdür. Göründüyü kimi dövlət sərhədlərini aşan (xarici ünsürlü) vərəsəlik münasibətlərinin tənzimlənməsi, yalnız milli hüquqla deyil, eyni zamanda beynəlxalq hüquq normaları ilə də tənzimlənir. Başqa sözlə bu növ xüsusi hüquq münasibətləri milli və beynəlxalq hüququn birgə tənzimlənmə predmetini təşkil edir. Milli adətlərlə sıx bağlı olması səbəbindən universal səviyyədə hüquqi ümumiləşmənin aparılmadığı vərəsəlik münasibətlərinin beynəlxalq hüquqi tənzimlənməsində regional xarakterli hüquqi aktlar xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Təbii ki, bu aktlar içərisində regional beynəlxalq müqavilələrin xüsusi yeri vardır. Hazırda yalnız Avropa İttifaqı çərçivəsində vərəsəlik münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsində təşkilatın qəbul etdiyi daxili hüquq aktları (direktiv, reqlament və s.) da iştirak edir.

Məqalədə vərəsəlik münasibətlərinin beynəlxalq hüquqi tənzimlənməsi vasitəsi kimi regional beynəlxalq müqavilələrin və qisməndə Avropa İttifaqının qəbul etdiyi reqlamentlərin rolunu təhlil etməyə çalışacağıq. Qeyd edək ki,

regional səviyyədə hüquq normalarının sistemləşdirilməsi baxımından və tarxi nöqtəyi-nəzərdən regional beynəlxalq müqavilələr içərisində 1928-ci il Bustamante Məcəlləsi (bundan sonra Məcəllə) xüsusi maraq kəsb edir. 1928-ci ildə VI Panamerika konfransında qəbul olunmuş Bustamante Məcəlləsi, *xüsusi münasibətlərin, o cümlədən vərəsəlik münasibətlərinin tənzimlənməsində iştirak edən* unifikasiya olunmuş kollizion normaların mənbəyidir [10, 22]. Məcəllə Latın Amerika ölkələri üçün qüvvədədir. Məcəllənin 20-ci maddəsi (m. 144-163) vərəsəlik münasibətlərinə həsr olunmuşdur. Məcəllə vahid prinsip kimi miras qoyanın şəxsi qanunu prinsipindən çıxış edir [1, 290]. Məcəlləyə əsasən əşyanın daşınar, daşınmaz və ya harada yerləşməsindən asılı olmayaraq vərəsəlik münasibətləri bir qayda olaraq şəxsi qanunla nizama salınır. Məcəllənin 7-ci maddəsinə əsasən hər bir Razılığa gəlmiş dövlət öz qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq şəxsi qanun kimi vətəndaşlıq və ya son daim yaşayış yerinin hüququnu təbiq edəcək [16]. Məcəlləyə görə miras qoyanın şəxsi qanununu ilə vəsiyyət tapşırığının etibarlılığı, qanun və vəsiyyət üzrə vərəsəlik, vərəsəliyə çağırılmanın qaydaları, miras əmlakında pay bölgüsü kimi məsələlər tənzimlənir (m.144). Bununla yanaşı vəsiyyət tərtib edən şəxsin vəsiyyət tərtib edə bilmə qabiliyyəti (m.146), vəsiyyətnamənin ləğv etmə şərtləri, qaydaları şəxsi qanunla, lakin vəsiyyətnamənin ləğvi prezumpsiyası yerli qanunla (m. 151), vərəsələrin müəyyən olunması (m. 154), miras borclarının ödənilməsi (m. 163) ilə bağlı məsələlər də şəxsi qanunla nizama salınır.

Qeyd etdiyimiz kimi Məcəllə Latin Amerikasını ölkələrində qüvvədədir. Latin Amerikasını ölkələrində vərəsəlik hüququ anqlo-amerikan hüquq sisteminə uyğun tənzimlənilir. Bu sistemli ölkələrdə isə miras əmlakı birbaşa vərəsəyə yox səlahiyyətli şəxsdən vərəsəyə keçir ki, Məcəlləyə əsasən səlahiyyətli şəxsin təyin olunması ölmüş şəxsin şəxsi qanunu ilə nizama salınır (m. 156). Miras borcu şəxsi qanuna tabe olduğu halda, əşya xarakterli zəminliklə bağlı məsələlər bu hüquqların müdafiə edildiyi qanunla müdafiə olunur (m.163).

Şəxsin son iradəsi olan vəsiyyətnamələrlə bağlı yaranan problemlər yeni konvensiyanın qəbul olunmasına gətirib çıxardı. 16 may 1972-ci ildə “Vəsiyyətnamələrin qeydiyyat sistemi-nin yaradılması haqqında” Avropa Şurası Konvensiyası (Bazel Konvensiyası) qəbul olundu. Bazel Konvensiyası Avropa Şurası ədliyyə nazirlərinin VII konfransında qəbul olunmuşdur. Konvensiya Avropa İttifaqı dövlətləri üçün açıqdır [26]. Konvensiyanın mətnini nəzərdən keçiridiyimizdə onun vəsiyyətnamənin qeydiyyatı ilə bağlı iki məsələni nizama saldığı aydın olur: 1) Dövlətin öz ərazisində vəsiyyətnamənin qeydiyyatına alınması ilə yaranan münasibətlər;

2) Xarici dövlətdə qeydiyyatına alınmış vəsiyyətnamələrlə bağlı dövlətlər arasında yaranan münasibətlər.

Bazel Konvensiyası məqsədi vəsiyyətnamələrin qeydiyyatının vahid rejimini yaratmaq idi [26]. Konvensiya vəsiyyətnamələrin dövlətdaxili reyestrədən keçirilməsi ilə bağlı dövlətlər üçün konkret şərtlər müəyyən etməmişdir. Bu sferada onun müəyyən etdiyi yeganə maddi-hüquqi tələb, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 1-ci bəndində qeyd olunan, vəsiyyətnaməni tərtib edən şəxsin həyatda olduğu dövr ərzində vəsiyyətnamənin gizli qalmasıdır [8, 245].

Bazel Konvensiyası dövlətlərin üzərinə bir çox öhdəliklər qoyur: 1) Razılığa gələn tərəflər Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq, şəxsin ölümündən sonra mövcud vəsiyyətnamənin aşkarlanması prosesini asanlaşdırmaqdan ötrü, vəsiyyətnamələrin qeydiyyatı sistemini yaratmalıdırlar (m.1); 2) Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər öz ərazilərində vəsiyyətnamələrin qeydiyyatı orqanını yaratmalıdır. Bu qeydiyyat orqanında yalnız xarici dövlətin ərazisində tərtib olunmuş vəsiyyətnamələr yox, ey-

ni zamanda dövlətin öz ərazisində tərtib olunmuş vəsiyyətnamələr də qeydiyyatına alınmalıdır. Konvensiya qeydiyyatına alınmanın hansı formada həyata keçirilməsi ilə bağlı heç bir tələb yoxdur. Bu formanın müəyyən edilməsi dövlətin öz səlahiyyətindədir. Konvensiyanın 8-ci maddəsinin tələbinə əsasən vəsiyyətnamə tərtib edən şəxs həyatda olduğu müddətdə, vəsiyyətnamənin qeydiyyatı ilə bağlı məsələ gizli qalmalıdır [17].

Konvensiyaya əsasən Razılığa gələn dövlətlərin ərazisində qeydiyyatdan aşağıdakı sənədlər keçə bilər:

1. Notariusa, dövlət orqanına və ya bu dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən olunmuş şəxslər tərəfindən təsdiq olunmuş vəsiyyətnamələr və ya vəsiyyətnamənin qəbul olunması ilə bağlı rəsmi sənədin tərtib olunması ilə saxlanmaq üçün dövlət orqanına və ya səlahiyyətli şəxsə verilmiş vəsiyyətnamələr;

2. Notariusa, dövlət orqanına və ya qanunla müəyyən olunmuş səlahiyyətli şəxsə saxlanmaq üçün verilmiş əl ilə yazılmış vəsiyyətnamələr.

Bu zaman müvafiq dövlətin qanunvericiliyi nəzərdə tutmadığı hallar istisna olmaqla, vəsiyyətnamənin qəbul olunması ilə bağlı rəsmi sənədin tərtib olunması tələb olunmur. Vəsiyyətnaməni tərtib edən şəxs qanunla başqa hal nəzərdə tutulmadığı halda, vəsiyyətnamənin qeydiyyatdan keçməsindən imtina edə bilər (m.4). Konvensiyaya uyğun qeydiyyatdan keçirilmiş mülahizə, ləğv edilmə və vəsiyyətnaməyə edilmiş dəyişikliklər də məcburi qeydiyyat tələb olunan formaya uyğun tərtib olunduğu halda qeydiyyatına alınmalıdır.

Konvensiyanın tələblərinə əsasən Razılığa gələn hər bir tərəfin ərazisində qeydiyyatına alınmış vəsiyyətnamələr barədə digər dövlətlərə məlumat vermək, eyni zamanda digər dövlətlərdən gələn sorğuları cavablandırmaq üçün səlahiyyətli orqan təyin olunmalıdır. Məlumat üçün qeyd edək ki, Türkiyədə bu vəzifəni Türkiyə Notariuslar Birliyi [18], Ukraynada isə Ədliyyə Nazirliyi [19] həyata keçirir. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən vəsiyyətnamələrin qeydiyyatına alınması vəsiyyətnaməni tərtib edən şəxsin vətəndaşlığı və ya daim yaşayış yerindən asılı deyildir. Vəsiyyətnamələrin qeydiyyat müddəti konvensiyanın 7-ci

maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən Razılığa gələn dövlətlərin özü tərəfindən müəyyən olunur.

Vəsiyyətnamələrin sözü gedən formada qeydiyyatdan keçirilməsi vəsiyyətnamələrin gec aşkarlanması və yaxud ümumiyyətlə naməlum qalma təhlükəsini aradan qaldırır. Konvensiyanın əsas məqsədi miqrasiyanın inkişafı, fiziki şəxslərin bir dövlətdən yaşamaq üçün başqa dövlətin ərazisinə getməsi ilə, vəsiyyətnamələrin vətəndaşlığı olduğu və ya daimi yaşadığı dövlətin ərazisindən başqa dövlətin ərazisində tərtib olunma hallarında vəsiyyətnamələr barədə digər üzv dövlətlərə məlumat verilməsidir. Məhz bu sistem vasitəsi ilə vəsiyyətnamələrin asanlıqla müəyyən olunması nəzərdə tutulmuşdur. Konvensiyanın maddələrinə ayrı-ayrılıqda tədqiq etdikdən sonra belə nəticəyə gələ bilərik ki, konvensiya vəsiyyətnamənin etibarlı sayılıb-sayılmaması, forması ilə bağlı özündə heç bir müddəə nəzərdə tutmamışdır. Konvensiyanın qarşısına qoyduğu yeganə məqsəd iştirakçı dövlətlərin ərazisində “vahid qeydiyyat” sisteminin yaradılmasıdır.

Azərbaycan Respublikası (AR) Bazel Konvensiyasının iştirakçısı deyildir. Düşünürük ki, müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq, dövlətimizdə gedən hərtərəfli inkişafın tələblərinə cavab verə bilmək baxımından, dövlətimizin konvensiyaya qoşulması məqsədmüvafiq addım olardı. Bazel Konvensiyasına qoşulma əsasında dövlətimizdə ümummilli qeydiyyat sisteminin yaradılması həm şəxsin son iradə sirrinin qorunmasına, həm də vəsiyyətnamənin axtarılıb tapılma prosesini asanlaşdırıb, onda edilmiş düzəliş və dəyişiklərin müəyyən edilməsi prosesini sadələşdirirdi. Bu problemin həlli isə beynəlxalq vərəsəlik münasibətlərinin tənzimlənməsində prioritet məsələlərdəndir.

Regional çərçivədə vərəsəlik sferasında qəbul olunmuş növbəti konvensiya qismində (Eyni anda ölmüş şəxslərin ölüm anının müəyyən olunması barədə) Beniluks Konvensiyasını göstərmək olar. 29 dekabr 1972-ci il tarixində qəbul olunmuş Konvensiya Beniluks Birliyinin üzvü olan Belçika, Lüksemburq, Niderland tərəfindən imzalanıb və ratifikasiya olunmuşdur. Konvensiyaya nəzər saldıqda, ümumiyyətlə adından da göründüyü kimi vərəsəlik münasibətlərinin konkret bir probleminin həllinə yönəlmişdir. Konvensiyanın tətbiq dairəsi çox

dərdir. Bir-bir ilə vərəsəlik hüquq münasibətlərində olan və eyni zamanda vəfat edən şəxslər arasında olan münasibətlərin tənzimləyən unifikasiya olunmuş normaları özündə əks etdirir [27]. Konvensiya normaları onun iştirakçı olan dövlətlərin daxili qanunvericiliyinin tərkib hissəsini təşkil edir.

Real həyatda çox sıx-sıx rast gəldiyimiz hallardan biri yaxın qohumluq münasibətində olan insanların hər hansı təbii fəlakət və ya avtomobil qəzası nəticəsində eyni vaxtda vəfat etməsidir. Bu zaman onlardan hansının daha öncə vəfat etdiyini müəyyən etmək dövlətlərin qanunvericiliyində müxtəlif müəyyən olunur. Dövlətlər bunu yaş və ya cins meyarına əsasən müəyyən edirlər. Məhz bu konvensiyanın qəbulu ilə dövlətlər özü tərəfindən müəyyən olunmuş qaydalar aradan qaldırılır. Konvensiyanın 2-ci maddəsinə əsasən “eyni vaxtda ölmüş iki və daha artıq şəxsin ölüm anını müəyyən etmək mümkün olmadıqda, onlar eyni anda ölmüş hesab olunur”.

Konvensiyanın tətbiq sahəsi çox dar olsa da, əslində həl edilməsi vərəsəlik hüququ üçün çox da asan olmayan problemin həllinə yönəlmişdir. Konvensiyanın müvafiq norması öz əksini dolayı yolla bir çox dövlətlərin qanunvericiliyində də tapır. Məsələn, Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra RF MM) 1114-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, vərəsəlik hüquq münasibətləri baxımından, eyni gündə ölmüş şəxslərin ölüm anını müəyyən etmək mümkün olmadıqda, onlar eyni zamanda ölmüş hesab olunur və onlar bir-birinin varisi hesab olunurlar [20]. Qeyd olunan hallara bənzər müddəalar, Fransa Mülki Məcəlləsinin 2001-ci il düzəlişində də öz əksini tapmışdır [21]. Mirasın açılma anı şəxsin ölüm anı və ya məhkəmə tərəfindən şəxsin ölmüş elan edilmiş sayıldığı an hesab olunur. Lakin milli qanunvericiliyimizdə ölüm anının təyin olunması ilə bağlı kifayət qədər boşluqlar mövcuddur. Bu boşluqların aradan qaldırılması məqsədilə, düşünürük ki, Konvensiyanın 2-ci maddəsində təsbit olunan konkret müddəanın Mülki qanunvericiliyimizə daxil olması məqsədə müvafiq addım olardı.

Dövlətlər arasında beynəlxalq münasibətlərin geniş şəkildə inkişaf etməsi, həmin dövlətlərin fiziki və hüquqi şəxsləri arasında əlaqələrin

genişlənməsini şərtləndirir. Bu isə öz növbəsində bir çox mübahisələrin yaranmasına gətirib çıxarır. Həmin mübahisələrin yaranmasının qarşısını almaq və ya daha asan yolla həll etmək üçün dövlətlər öz aralarında mülki, ailə, cinayət və s sahələrdə çoxtərəfli və ikitərəfli müqavilələr bağlayırlar. Bu tipli çoxtərəfli müqavilələrdən biri də AR üçün əhəmiyyət kəsb edən Müstəqil Dövlətlər Birliyi (bundan sonra MDB) çərçivəsində 1993-cü ildə qəbul olunmuş "Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər haqqında" Minsk Konvensiyasını göstərmək olar. Konvensiya preambula, 87 maddə və 5 bölmədən ibarətdir. Konvensiyanın məqsədi onun preambula hissəsində qeyd olunmuşdur. Preambulada qeyd olunur ki, üzv dövlətlərin ərazisində, digər üzv dövlətin vətəndaşlarının mülki və cinayət hüquqi sahəsində hüquqi yardım sahəsini inkişaf etdirmək idi. Konvensiyanın 1-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən iştirakçı dövlətlərin vətəndaşları, digər dövlətin vətəndaşları ilə bərabər səviyyədə şəxsi, əmlak və qeyri-əmlak hüquqlarından istifadə edə bilirlər [20]. Deməli konvensiyanın qeyd olunan maddəsinə əsasən bir üzv dövlət digər üzv dövlətin vətəndaşlarına öz ərazisində milli rejim prinsipini tətbiq etməyi nəzərdə tutur.

MDB çərçivəsində dövlətlər arasında yaranan vərəsəlik münasibətlərinin tənzimlənməsi Minsk Konvensiyasının V hissəsinin II bölməsində əks olunan 7 maddə əsasında həyata keçirilir. Bu maddələr özündə vərəsəlik hüququnun prinsipləri (m. 44-45), mirasın dövlətə keçməsi(m. 6), vəsiyyətnamə(m. 47), vərəsəlik işlərində səlahiyyət (m.48-49), həmçinin mirasın qorunması(m.50) kimi kollizion normaları əks etdirir [6 ,92]. Azərbaycan Respublikası konvensiyanın iştirakçısıdır. Konvensiyada kollizion, maddi və prosesual hüquq normaları mövcuddur. Milli rejim tətbiq olunması prinsipi konvensiyanın 44-cü maddəsində də öz əksini tapmışdır. Konvensiyanın 44-ci maddəsində "Bərabərlik prinsipi" adı altında bir üzv dövlətin vətəndaşının digər üzv dövlətin ərazisində həm vəsiyyət, həm də qanun üzrə vərəsə kimi dövlətin öz vətəndaşları ilə bərabər səviyyədə vərəsə kimi çıxış edə biləcəyi qeyd olunur. Məhz bu üsulla da dövlətə vətəndaşlara vərəsəlik münasibətlərində milli rejim prinsipini

tətbiq edir. Dövlət öz ərazisində vətəndaşlarının hüquqlarının daxili qanunvericiliklə müdafiə etdiyi kimi, sərhəddən kənar da hüquqlarının tam həcmdə həyata keçirə bilməyi üçün istər çoxtərəfli, istərsə də ikitərəfli müqavilələr bağlayır.

Vərəsəlik hüquq münasibətlərində miras əmlakına tətbiq olunacaq hüquq formasına görə iki hissəyə bölünür: vahid hüququn tətbiq olunması nəzərdə tutan vahid rejim və əşyaya münasibətdə tətbiq olunan hüquqa görə pərakəndə rejim (daşınara əmlaka şəxsi qanun, daşınmaz əmlaka əmlakın yerləşdiyi yerin qanunu) [9,508]. Minsk Konvensiyasının 45-ci maddəsinə əsasən, miras əmlaka münasibətdə ikinci forma, yəni daşınar miras əmlaka miras qoyan şəxsin son daim yaşayış yerinin hüququ, daşınmaz əmlaka isə miras əmlakın yerləşdiyi yerin hüququ tətbiq olunur. Sözü gedən maddədə göstərilir ki, bu maddənin 2-ci bəndində qeyd olunan hallar istisna olmaqla miras əmlakı miras qoyan şəxsin son daim yaşayış yeri olan Razılığa gələn tərəfin qanunvericiliyinə uyğun formada vərəsəlik yolu ilə keçir. Diqqətə almaq lazımdır ki, Konvensiyanın bu maddəsində qeyd olunan tətbiqi nəzərdə tutulan qanunun əşyaya münasibətdə müəyyən olunması bütün MDB-də eyni deyildir. Belə ki, bir sıra dövlətlərdə daşınar və ya daşınmaz olmasından asılı olmayaraq miras əmlak vahid rejimə tabe edilir. Vahid rejim ya miras qoyanın son daimi yaşayış yerinin qanunu ilə (AR-in Beynəlxalq xüsusi haqqında Qanunu, m.29.1, Özbəkistan Mülki Məcəlləsi, m. 1197), ya da miras qoyanın vətəndaşlıq qanunu ilə (Gürcüstan Respublikasının Beynəlxalq xüsusi hüquq haqqında Qanunu, m. 55) müəyyən olunur. Bir çox dövlətlərin qanunvericiliyinə (Belarusiya Mülki Məcəlləsi, m. 1134, Qazaxıstan Mülki Məcəlləsi, m.1123, RF MM, m.1224, Ukraynanın Beynəlxalq xüsusi hüquq haqqında Qanunu, m. 71, Tacikistan Mülki Məcəlləsi, m.1233) əsasən, daşınar əmlaka miras qoyanın son daimi yaşayış yerinin, daşınmaz əmlaka isə miras əmlakın yerləşdiyi yerin qanunvericiliyi tətbiq olunur. Bu kontekstdə Moldovanın Mülki Məcəlləsi daşınar əmlaka münasibətdə fərqli yanaşma nəzərdə tutur. Belə ki, Mülki Məcəllənin 1622-ci maddəsinə əsasən, daşınar əmlaka miras qoyanın vətəndaşlıq qanunu, daşınmaz miras əmlaka

isə onun yerləşdiyi yerin qanunvericiliyi tətbiq olunur. Yenilik bununla bitmir. Mülki Məcəllənin növbəti maddəsində qeyd olunur ki, miras qoyan şəxs və rəsəlik münasibətlərinə tətbiq olunacaq hüququ seçməkdə azaddır. İlk başda şəxsə tam həcmdə iradə sərbəstiyi verilsə də, sonradan bu sərbəstlik müəyyən hədlər çərçivəsində təklif olunur. Yəni miras qoyan şəxs və tənədaşı olduğu ölkənin və daşınmaz əmlakın yerləşdiyi yerin qanunvericiliyinə zidd olan hüququ seçə bilməzlər. Maraqlıdır ki, Minsk Konvensiyasında (m. 45) tərəflərə və rəsəli statutu-nun müəyyən edilməsi ilə bağlı iradə azadlığı verilmir. Bunun əksinə, Gürcüstan istisna olmaqla, üzv dövlətlərin qanunvericiliyində və siyyətnamə üzrə və rəsəliyin hüquqi rejiminin müəyyən edilməsində miras qoyana iradə azadlığı verilir. Moldovanın Mülki Məcəlləsindən fərqli olaraq, dövlətlərin qanunvericiliyində təsbit olunan iradə azadlığı, miras qoyanın yalnız özünün və tənədaşlıq qanunu ilə məhdudlaşdırılır (məsələn, AR-in Beynəlxalq xüsusi haqqında Qanunu, m.29.1).

Minsk Konvensiyasının 46-cı maddəsi və rəsəsiz miras əmlakının hüquqi taleyinin müəyyən edilməsinə dair müddəə nəzərdə tutulur. Bu müddəə hüquqi təbiəti baxımında maddi hüquqi xarakter daşıyır. Qeyd olunur ki, daşınmaz miras əmlak miras qoyan şəxsin və tənədaşı olduğu, daşınmaz miras əmlak isə əmlakın yerləşdiyi dövlətə keçir.

Minsk Konvensiyasının 47-ci maddəsində və siyyətnamənin etibarlılığı ilə bağlı müddəələr təsbit olunur. Həmin maddəyə əsasən, və siyyətnamə aşağıda qeyd olunan kollizion bağlamalara uyğun tərtib olunduqda etibarlı sayılır: 1) və siyyətnamə tərtib edən şəxsin son daim yaşayış yerinin qanununa; 2) və siyyətnamə tərtib olunduğu yerin qanununa. Qeyd olunan bu kollizion bağlamalar da, dövlətlərin qanunvericiliyi ilə ziddiyyət təşkil edir. Lakin bu ziddiyyətlərə baxmayaraq milli qanunvericilik normalarına münasibətdə beynəlxalq hüquq normaları daha üstün qüvvəyə malikdir. AR Konstitusiyasının 151-ci, Mülki Prosessual Məcəllənin 13.3-cü və Mülki Məcəllənin 3.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, beynəlxalq müqavilə normaları ilə milli qanunvericilik aktlarının müddəaları arasında ziddiyyətin yaranması halında, beynəlxalq müqavilə normalarına üstün hüquqi qüvvə verilir.

Oxşar müddəələr digər dövlətlərin əsas qanunlarında (RF Konstitusiyası, m.15, b.4 [23], Ukrayna Konstitusiyası, m.9 [24] və s.) öz əksini tapmışdır.

Minsk Konvensiyası özündə eyni zamanda və rəsəliklə bağlı işlərin aparılmasında miras əmlakının növündən asılı olaraq səlahiyyətli olan Razılığa gələn tərəfin müəyyən olunması ilə də bağlı müddəaları əks etdirir. Bu öz təzahürünü Konvensiyanın 48-ci maddəsində tapmışdır. Sözügedən maddəyə əsasən daşınmaz miras əmlakla bağlı icraatın aparılması üzrə səlahiyyətli olan tərəf şəxsin son daim yaşayış yeri olan, daşınmaz miras əmlakla bağlı isə miras əmlakının yerləşdiyi dövlətdir. Konvensiyanın 49-cu maddəsi diplomatik nümayəndəliklərin və konsul-luq idarələrinin və rəsəlik işləri üzrə öz Razılığa gələn tərəfinin və tənədaşlarının maraqlarını, digər Razılığa gələn dövlətin ərazisində təmsil etməklə bağlı səlahiyyətlərinə həsr olunmuşdur. Konvensiyada eyni zamanda miras əmlakının qorunması ilə də bağlı müddəələr öz əksini tapmışdır.

2002-ci il 7 oktyabr tarixində Minsk Konvensiyasının müddəaları əsasında eyni məsələlərlə bağlı yeni konvensiya - Kişinyov Konvensiyası qəbul olundu. Lakin konvensiya bütün dövlətlər üçün qüvvəyə minməmişdir. Konvensiyanın maddələrinə nəzər saldıqda onunla Minsk Konvensiyasının müddəaları arasında əhəmiyyətli fərqlər nəzərə çarpmır. Minsk Konvensiyasında olduğu kimi bu Konvensiyada da və rəsəlik münasibətlərinə 7 maddə həsr olunmuşdur. Minsk konvensiyasında olduğu kimi, Kişinyov Konvensiyasında da Razılığa gələn tərəflərin digər müqavilələrdən əmələ gələn öhdəlik məsələlərinə toxunulmur. Lakin konvensiyanın üzvü olan əksər dövlətlərin bir-bir ilə iki-tərəfli hüquqi yardım haqqında müqavilələri mövcuddur. Hər hansı məsələ ilə bağlı müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa hansı müqavilənin normalarının tətbiq edilməsi məsələsi meydana çıxır. Beynəlxalq hüquqda qəbul olunmuş qaydaya əsasən ikitərəfli və çöxtərəfli müqavilənin normaları arasında zidiyyət olduqda çöxtərəfli müqavilənin normaları tətbiq olunur. Lakin xüsusi rejimli məsələlərlə bağlı işlərdə problem yarananda ikitərəfli müqavilələrin normaları tətbiq olunacaq [5,371].

Hər iki konvensiyanın normalarının maddələrini nəzərdən keçirdikdən sonra vərəsəlik münasibətlərinin tənzimlənməsi üçün müəyyən olunmuş maddələr arasında heç bir fərqin olmadığı nəzərə çarpır. Kişinyov Konvensiyasını qəbul etməkdə dövlətlərin məqsədi Minsk Konvensiyanı əvəz edərək daha mükəmməl formada yeni konvensiyanın qəbul olunması idi. Kişinyov Konvensiyasının iştirakçıları Azərbaycan, Ermənistan, Belarusiya, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Tacikistandır. RF Kişinyov Konvensiyasını imzalamış, lakin müəyyən çatışmamazlıqlara görə ratifikasiya etməmişdir [7, 657]. Konvensiyaya sonuncu qoşulan dövlət Özbəkistandır. O, 2019-cu ildə Konvensiyanı ratifikasiya etmişdir. Kişinyov Konvensiyasının üzvü olmayan dövlətlərin ərazisində Minsk Konvensiyasının müddəaları qüvvədədir. Yəni həmin dövlətlərdə münasibətlərdə Kişinyov deyil, Minsk Konvensiyasının müddəaları tətbiq olunur.

Regional səviyyədə vərəsəlik münasibətlərinin tənzimlənməsi məsələsinə dair qəbul edilən növbəti əhəmiyyətli sənəd Avropa İttifaqı tərəfindən 2012-ci ildə qəbul olunmuş "Səlahiyyət, tətbiq olunan hüquq, qərarların tanınması və icra olunması, vərəsəlik məsələləri ilə bağlı notarial sənədlərin qəbulu və icrası haqqında" 650/2012 sayılı Reqlamentdir (bundan sonra Reqlament). Beynəlxalq vərəsəlik münasibətlərinə tətbiq olunacaq hüququn müəyyən olunması baxımından Reqlament xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Belə ki, alman hüququndan gələn və german hüquq sisteminə daxil dövlətlərin beynəlxalq xüsusi hüquq qanunvericiliyində möhkəmlənən vətəndaşlıq prinsipi, Reqlamentlə son daim yaşayış yerinin hüququ ilə əvəz olunur. Reqlamentə əsasən, miras əmlaka, daşınar və daşınmaz əmlaka bölünmədən vahid hüquq tətbiq olunur (m.21). Qeyd edək ki, regional müqavilələr sırasında vahid hüququn tətbiqi analoji olaraq Bustamante Məcəlləsində də müəyyən olunmuşdur.

Reqlament Avropa İttifaqı çərçivəsində beynəlxalq vərəsəlik hüququnun bütün məsələlərini özündə əhatə edir. Onun müddəaları 17 avqust 2015-ci ildən və ya bundan sonrakı ölmüş şəxslərin vərəsəlik münasibətlərinə tətbiq olunur [12, 52]. Qeyd etmək lazımdır ki, Danimarka, İrlandiya Reqlamentin iştirakçısı deyil. Reqlament müddəalarını təhlil edərkən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, onun müddəaları aşağıdakı məsələləri əhatə etmir: 1) fiziki şəxslərin hüquq qabiliyyəti; 2) inzibatçılıq; 3) şifahi şəkildə edilmiş miras bölgüsünün sonrakı taleyi; 4) vergi; 5) ər-arvadın birgə əmlakına tətbiq olunan hüquq və s. kimi məsələlər [11,121]. Deməli, vərəsəlik münasibətləri ilə bağlı qeyd olunan məsələlərinin həll olunması milli qanunvericiliyin öhdəsinə düşür.

Reqlamentin 3-cü maddəsinin 1(a) bəndində vərəsəliyin anlayışı verilmişdir. Vərəsəlik dedikdə, ölmüş şəxsin əmlakının, hüquq və vəzirlərinin ölümə əlaqədar başqa şəxslərə ötürülməsinin bütün formaları nəzərdə tutulur. Bu formaya həm vəsiyyətnamə, həm də qanun üzrə vərəsəlik aid edilir.

Reqlamentin 63-cü maddəsinə əsasən varislərə, leqatlara, vəsiyyət tapşırığının icra edilməsi həvalə olunmuş şəxslərə Avropa vərəsəlik şəhadətnaməsinin verilməsini nəzərdə tutur. Bu şəhadətnamə vasitəsi ilə vərəsələrə öz haqlarını digər üzv dövlətlərin ərazisində həyata keçirmək hüququ verilir. Şəhadətnamə digər iştirakçı dövlətlərin ərazisində heç bir hüquqi akt həyata keçirmədən birbaşa olaraq tanınır.

Reqlamentin müddəalarına əsasən, miras əmlakının hansı iştirakçı dövlətin ərazisində yerləşməsindən asılı olmayaraq, bütün miras əmlakı barədə yekun qərar qəbul etmək səlahiyyəti ölmüş şəxsin son daim yaşayış yerinin məhkəməsinə verilir (II Fəsil). Lakin şəxs vəsiyyətnaməsində onun miras əmlakına tətbiq olunacaq hüququn seçilməsində müəyyən mənada sərbəstdir. Belə ki, şəxs tətbiq olunacaq hüququ seçərkən və ya ölüm anında vətəndaşı olduğu iştirakçı dövlətin hüququnu seçməkdə azaddır (m.22). İki və daha artıq vətəndaşlığa malik şəxslər aid olduqları vətəndaşlıqlardan hər hansı birini seçməkdə sərbəstdirlər.

Reqlamentin 25-ci maddəsində təsbit olunan müddəalar müəyyən qədər diqqət kəsb edir. Belə ki, miras qoyan şəxs, əgər ölümdən əvvəl daim yaşayış ərazisini tərk edərək başqa bir dövlətin ərazisinə getmişdirsə, səlahiyyətli orqan miras haqqında qərar verərkən şəxsin daha sıx bağlı olduğu dövlətin qanununa istinad etməsi qeyd olunmuşdur. Buradan da gördüyümüz kimi baş verən kolliziyanı aradan qaldırmağın yolu sənəddə öz əksini tapmışdır. Avro-

pa İttifaqı çərçivəsində sərbəst hərəkət etmək azadlığı, əcnəbilərlə niğah münasibətləri və s. kimi hallar beynəlxalq elementli vərəsəlik münasibətlərinin artmasına səbəb olmuşdur. Avropa İttifaqı dövlətlərinin vərəsəlik sferasındakı qanunvericiliyi nəinki maddi hüquq normaları ilə, bütövlükdə tətbiq olunan hüquq ilə də birbirindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlidir. Reqlamentin məqsədi məhz müasir inkişafa cavab olaraq bu sferada yaranan münasibətləri tənzimləməkdir. Bu sahədə qəbul olunan beynəlxalq sənədlərin dövlətlər tərəfindən qoşulma və ratifikasiya etmək statistikasına nəzər saldıqda aydın olur ki, maddi hüquq normalarının unifikasiya edilməsi, dövlətlər tərəfindən arzuolunmaz və ya qeyri-mümkün hesab olunur. Məhz buna görə Komisiya reqlamentin mətnini hazırlayarkən diqqəti kollizion normaların unifikasiyasına ayırmışdır. Münasibətə tətbiq olunan hüququn müəyyən olunması məhkəmə aidiyyəti, məhkəmə qərarlarının tanınması və onların icra olunması kimi qaydalarla müəyyən olunur. Lakin vərəsəlik məsələləri bəzi hallarda mübahisəsiz olaraq sonlandırıldığı üçün Reqlament özündə konkret məhkəmə qərarlarının tanınması ilə də bağlı müddəaları da əks etdirir. Reqlamentin sonuncu və ən böyük nailiyyətlərdən biri deyər bilərik ki, inzibati sahədə mövcud olan əhəmiyyətli maneələrin aradan qaldırılmasıdır. Bu maneələrin aradan qaldırılması istiqamətində Reqlamentin ən böyük müsbət cəhəti deyər bilərik ki, Avropa vərəsəlik haqqında şəhadətnamənin verilməsini nəzərdə tutmasıdır.

Reqlamentin qəbul edilməsində hüquqi əsas qismində Avropa İttifaqı Fəaliyyəy Müqaviləsinin (AİFM) 81-ci maddəsinin 2-ci bəndi çıxış edir [25]. Maddənin 3-cü bəndi “ailə hüququ” ilə bağlı qərarların qəbul edilməsi proseduru haqda həs olunmuşdur ki, bu qaydaya əsasən, ixtisaslı nümayəndələrin səsçoxluğu ilə deyil, yekdil səsçoxluğu ilə qəbul olunmalıdır.

Vərəsəlik hüquq münasibətlərinin tənzimlənməsində əksər dövlətlərdə notariuslar məhkəmə fəaliyyəti adlandırır biləcəyimiz fəaliyyəti həyata keçirirlər. Lakin əksər dövlətlərdə (xüsusi ilə anqlo-sakson hüquq sistemli) mirasın vərəsəyə keçməsi, məhz məhkəmə vasitəsi ilə həyata keçirilir. Deməli, beynəlxalq xüsusi hüquq normaları vərəsəlik hüquq münasibətlərində yalnız məhkəmə fəaliyyətinin tənzimlə-

məsinə yönəldilməməlidir. Düşünürük ki, bu sahədə notariusların, qeydiyyat orqanlarının və məhkəmə tərəfindən səlahiyyətləndirilmiş vəsiyyətnamə icraçılarının fəaliyyətini vahid orqan çərçivəsində birləşdirmək daha məqsədəuyğun olardı. Fikrimizə, qeyd etdiyimiz fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinin vahid orqanda birləşdirilməsi, gözlə görülə biləcək həcmdə prosedur qaydaların yüngülləşdirilməsinə səbəb olacaqdır.

Bu kontekstdə Reqlamentin 3 maddəsinin 2-ci bəndində “məhkəmə” terminin anlayışı dəqiqləşdirilir. Belə ki məhkəmə dedikdə, bütün məhkəmə və vərəsəlik münasibətləri sahəsində məhkəmə fəaliyyətini həyata keçirməyə səlahiyyətli olan digər orqanlar və peşəkar hüquqşunaslar nəzərdə tutulur. Lakin maddədə əsas şərt kimi, həmin orqan və şəxslərin qəbul etdiyi qərarların qüvvədə olan dövlətin qanunvericiliyinə əsasən etibarlı sayılmasıdır.

Reqlament tətbiq olunacaq iştirakçı dövlətlərin ərazisində beynəlxalq vərəsəlik münasibətlərini tənzim edən normaları tamamı ilə harmonizasiya edir. Belə ki bunun açıq təzahürü özünü üzv dövlətlərin qanunvericiliklərində olan dəyişiklərdə göstərir. Məsələn, 2017-2018-ci illərdə Belçikanın vərəsəlik hüquq sahəsindəki qanunvericiliyinə əhəmiyyətli surətdə dəyişikliklər edilmiş, Belçika xüsusi hüquq haqqında Qanunun VII Fəslə dəyişdirilmişdir [15, 36].

Ölmüş şəxsin daim yaşayış yeri şəxsin ölüm anında iştirakçı dövlətlərin siyahısında olmadığı zaman üzv dövlətlərin məhkəmələrinə nə zaman həmin məsələ ilə bağlı yekun qərar çıxara bilmə səlahiyyətinin hədləri müəyyən olunmuşdur. 10-cu maddəyə əsasən ölmüş şəxs ölüm anında ya iştirakçı dövlətlərdən birinin vətəndaşlığına malik olmalı, ya da onun bundan əvvəlki daim yaşayış yeri üzv dövlətlərdən hər hansı biri olmalıdır.

Reqlamentdə şəxsin daim yaşayış yerinin müəyyən edən prinsiplər göstərsə də, bu anlayışın qeyri-müəyyənliyi tənqidə məruz qalmışdır. Əgər ölmüş şəxsin ölüm anında son daim yaşayış yeri üzv dövlətlərdən birinin ərazisidirsə, bu zaman həmin şəxsin vərəsəlik münasibətinə həmin dövlətin müvafiq qanunvericiliyini tətbiq etməklə bütöv miras əmlakı barədə yekun qərar vermək həmin üzv dövlətin ixtiyarına verilir (m. 4).

Reqlamentin 34-cü maddəsi *renvoi* (*geriyə göndərməni*) hansı formalarda həyata keçirilə biləcəyini nəzərdə tutur. Belə ki bu maddəyə əsasən: 1) üzv dövlətlərdən hər hansı birinin qanunvericiliyinə; 2) hər hansı üçüncü dövlətin qanunvericiliyinə göndərmə. Eyni zamanda burada hansı məsələlərlə bağlı üçüncü dövlətin qanunvericiliyinə göndərməyə yol verilmədiyi də (21.2, 22, 27, 28 (b), 30) göstərilmişdir.

Müasir dövrün dinamik inkişaf tələblərinə uyğun olaraq vərəsəlik münasibətlərinə vahid olaraq son daim yaşayış yeri qanunvericiliyinin tətbiq olunması səlahiyyətli orqanın, tətbiq oluncaq hüququn müəyyən olunmasında meydana gələn problemlərin aradan qaldırır. Reqlamentin vərəsəlik münasibətlərinə universal hüquq kimi son daim yaşayış yerinin hüququnun tətbiqini nəzərdə tutması, qeyd etdiyimiz problemlərin aradan qaldırılmasını asanlaşdırır. Lakin düşünsək ki, miras əmlakı daşınar və daşınmaz əşyalara bölünür bu zaman daşınmaz əşyanın taleyi haqqında əşyanın yerləşdiyi dövlətdən qeyri bir dövlətin qərar qəbul etməsi əşyanın yerləşdiyi yerin qanunu prinsipini pozur.

Qeyd etdiyimiz kimi mövcud Reqlamentin ən böyük özəlliyi, bütün üzv dövlətlərin ərazisində tanınan və miras əmlakının gələcəyini həll edən sənədin, yəni şəhadətnamənin verilməsini nəzərdə tutur. Avropa vərəsəlik şəhadətnaməsi aşağıdakı məsələləri əhatə edir:

1. müvafiq vərəsəlik münasibəti ardıcılıqla davam edir. Bir məhkəmənin yalnız bir hüquq tətbiq edə bilmə səlahiyyəti var.

2. vətəndaşların müvafiq vərəsəlik münasibətinə vətəndaşlıq və ya son daim yaşayış yerinin hüququnun tətbiq edilməsinin seçə bilmə hüquq verir.

3. Avropa İttifaqının üzvü olan hər hansı iştirakçı dövlət tərəfindən vərəsəlik münasibətləri ilə bağlı qəbul olunmuş məhkəmə qərarı digər üzv dövlətin ərazisində tanınır.

Qeyd olunan bütün bu hallar dövlətlərin vərəsəlik hüququ sferasında milli qanunvericiliyin normalarına heç bir halda xələl gətirmir.

Şəhadətnamənin əsas məqsədi vərəslərin kim olduğunu sübut etmək, mirasda pay bölgüsünün necə olduğunu göstərmək və ya vəsiyyəti tapşırığı icraçılarının səlahiyyətlərini digər üzv dövlətdə sübut etməkdir. Şəhadətnamənin verilməsi heç bir məcburi xarakter daşımır (m.62.2).

Şəhadətnamə şəxsin ölümündən sonra geridə qalan əmlaka sərəncam vermək hüququnu əsaslandırılan maddi hüquqi dəlil kimi çıxış edir. Lakin şəhadətnamə özü-özlüyündə mübahisəni həll etmir. Şəhadətnamə vərəsəlik münasibətlərinə tətbiq olunması nəzərdə tutulan milli maddi hüquq normalarının tətbiqini ləğv etmir əksinə yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, o bu normalara əlavə kimi tətbiq olunur. Deməli onun mövcudluğu qanuna uyğun olan digər sənədlərin istifadəsinə heç bir məhdudiyət qoymur. Şəhadətnamə verildiyi andan heç bir xüsusi prosesurlər olmadan bütün iştirakçı dövlətlərin ərazisində qüvvədə olur (m.69.1).

Reqlamenti nəzərdən keçirərək belə bir qənaətə gəlirik ki, bu sənəd vərəsəlik hüququ sahəsində qəbul olunmuş çox mühüm və vacib sənəddir. Lakin bu reqlamentdən sonra belə cavablandırılmamış suallar meydana gəlir. Belə ki reqlament tətbiq oluncaq hüquq kimi son daim yaşayış yerinin hüququnu göstərir. Lakin son daim yaşayış yerinin anlayışı reqlamentdə öz əksini tapmamışdır. Bildiyimiz kimi, son daimi yaşayış yerinin müəyyən olunması, dövlətlərin milli qanunvericiliklərinə görə fərqlənir. Bu zaman belə bir sual yaranır bu hüququ müəyyən etmək Avropa İttifaqının, yoxsa milli hüququn üzərinə düşür? Düşünürük ki, bu anlayışı müəyyən etmək milli qanunvericiliyin üzərinə düşür. Çünki reqlamentdə qeyd olunduğu kimi o, dövlətdaxili hüququ vasitələri ləğv etmir.

Beləliklə, vərəsəlik hüquq münasibətləri sferasında mövcud olan regional aktların təhlilinə əsasən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, vərəsəliklə bağlı milli maddi hüquq normalarının universal səviyyədə ümumiləşdirməsinə mane yaradan səbəblər regiona beynəlxalq müqavilələr üçün də xarakterikdir. Buna baxmayaraq bu aktlar üzv dövlətlərin qanunvericiliyinin də yaxınlaşmasını təmin etməklə, beynəlxalq sferada yaranan vərəsəlik münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq xüsusi (mülki) hüquq kursu. Dərslik. Bakı, Digesta, 2007, 820 s.

2. Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikasının vərəsəlik hüququ. Dərs vəsaiti, Bakı, Digesta, 2004, 446 s.
3. Beynəlxalq hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər. Normativ sənədlər toplusu. Bakı, Digesta, 2007, 592 s.
4. Баринов Н.А., Блинков О.Е. Наследование в международном частном праве и сравнительном правоведении // Наследственное право. 2013, № 1, с. 33-40.
5. Булаевский Б.А. Наследственное право / Ин-т законодательства сравн. Правоведения при Правительстве Рос. Федерации. Москва, Волтерс Клувер 2005, 371 s.
6. Евдокимов В.Б. Международная правовая помощь по гражданским и уголовным делам: на примере стран СНГ. Москва, Олма Пресс 2004, 384 s.
7. Власова Н.В. Международное частное право. Учебник. Москва, Волтерс Клувер, 2010, 904 с.
8. Ерпылева Н.Ю. Международное частное право. Москва 2015, 653 s.
9. Лебедев С.Н., Кабатова Е.В. Международное частное право. Учебник. Особенная часть. Москва, Статут 2015, 508 s.
10. Трофимец И.А., Ли С.Ю. Семейное и жилищное право Юрист, 2010. № 6. 22 s.
11. Angelika Fuchs The new EU Succession Regulation in a nutshell. ERA Forum (2015), 119–124 DOI 10.1007/s12027-015-0391-2. Published online: 4 August 2015 Springer, 120-124 s.
12. Emmanuel Maganaris Core statutes on conflict of laws 2018–19. Macmillan international higher education, 2018, 400 s.
13. Geert Van Calster European International private law. Second Edition. Oxford and Portland, Oregon 2016, 520 s.
14. İvan Sammut Constructing modern european private law: a hybrid system, Cambridge scholars publishing, 2016, 365 s.
15. Lucia Ruggeri, Ivana Kunda, Sandra Winkler. Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data. European Union 2019. 707 s.
16. <http://docs.cntd.ru/document/901898345>
17. <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/03/3-07/registration-wills.xml> (son girmə tarixi dekabrın 13)
18. <https://docplayer.biz.tr/7454-Vasiyetnamelerin-tescili-konusunda-bir-usul-kurulmasina-dair-avrupa-sozlesmesinin-onaylanmasinin-uygun-bulunduguna-iliskinkanun.html>
19. <https://mignews.com.ua/sobitiya/inukraïne/1449436.html>
20. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154/dbde848204b27f0f8857c9717dfc4db77d0dafce/
21. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr512en.pdf>
22. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5942/e52b8155ccd6f4bbe04b5fcb8d6e629a462110f/
23. <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>
24. <https://meget.kiev.ua/zakon/konstitutsia-ukraini/razdel-1/>
25. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E081&from=EN>
26. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6886/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%98..>
27. https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=18247

Summary

Khanimana Kafarova

The place of regional acts in the system of legal regulation of inheritance relations

The article deals with the peculiarities of the participation of regional normative acts in the legal regulation of inheritance relations. Here, international legal acts adopted in different regions are comparatively analyzed. At the international level, the norms of the Bustamante Code of 1928, adopted as the first codified act of special legal norms concerning inheritance, are analyzed. The

article compares the legal content of the Minsk and Chisinau Conventions of 1993 and 2002 on legal assistance, adopted specifically within the framework of the CIS. At the same time, a comparative analysis of the provisions of these conventions and the legislation of the Republic of Azerbaijan as a member State is being carried out. The article also analyzes the 2012 regulation adopted within the European Union in connection with inheritance. It is noted that the difficulties associated with the unification of the norms of the substantive law of States related to inheritance are also characteristic of regional legal regulation. It is for this reason that regional international treaties contain, as a rule, conflict-of-laws rules of law.

Keywords: *inheritance relations, regional international agreements, regulations, testator, right of citizenship, last permanent place of residence.*

Резюме

Ханумана Кафарова

Место региональных актов в системе правового регулирования наследственных отношений

В статье рассматриваются особенности участия региональных нормативных актов в правовом регулировании наследственных отношений. Здесь сравнительно анализируются международно-правовые акты, принятые в различных регионах. На международном уровне анализируются нормы Кодекса Бустаманте 1928 года, принятые в качестве первого кодифицированного акта специальных правовых норм, касающихся наследования. Сравняется правовое содержание Минской и Кишиневской конвенций 1993 года и 2002 года о правовой помощи, принятых специально в рамках СНГ. В то же время проводится сравнительный анализ положений этих конвенций и законодательства Азербайджанской Республики как государства-члена. В статье также анализируется регламент 2012 года, принятый в рамках Европейского Союза в связи с наследованием. Отмечается, что трудности, связанные с унификацией норм материального права государств, связанных с наследованием, характерны и для регионального правового регулирования. Именно по этой причине региональные международные договоры содержат в себе, как правило, коллизионные нормы права.

Ключевые слова: *наследственные отношения, региональные международные договоры, регламент, наследодатель, право гражданства, последнее постоянное место жительства.*